

AHMED ISMAIL FAKHR  
(Egipat)

## *Praktične ideje za poboljšanje uzajamne saradnje između nesvrstanih zemalja na polju odbrane i bezbednosti*

U prvim godinama razvoja pokreta nesvrstanih, mnogo se govorilo o kolektivnoj saradnji.

Egipat je 1962. godine svoju spoljnu politiku utemeljio na načelu kolektivne saradnje.

Međutim, u to vreme ideja kolektivne saradnje bila je u svojim najranijim fazama formulisanja. Naša nesvrstana zajednica, radi obezbeđivanja svog postojanja, oslanjala se — u velikoj meri — na sile Istoka i Zapada u pogledu potreba svoje odbrane i nacionalne bezbednosti.

Danas se očigledno, ispisuje novo poglavlje u konceptu saradnje. Ono je opisano i upućujuće — predlaže se izvestan broj preliminar-  
nih prvih koraka ka uzajamnoj saradnji na polju odbrane i bezbednosti.

Ti predlozi se zasnivaju na sadašnjoj situaciji, sadašnjim resursima i sposobnostima nesvrstanih nacija.

### *I Sadašnja situacija nesvrstanih*

Međunarodni sistem, još jednom je na ivici promene. Kao i u prvim godinama osme decenije, u poslednjim godinama devete decenije dolazi do postepenog i metodičnog približavanja između Istoka i Zapada. Mada su pregovori između dve glavne nuklearne sile dobrodošao napor ka umanjivanju šansi za nuklearnu konfrontaciju,

takvi naponi nesumnjivo imaju ozbiljne implikacije po nesvrstane. Pokret nesvrstanih je u toku osme decenije mogao, uglavnom, samo da posmatra i čeka promene koje bi doneo detant. Međutim, pokret nesvrstanih mora u devetoj i desetoj deceniji odrediti svoju ulogu, s ciljem da u periodu neizvesnosti što bolje obezbedi svoje interese.

Nesvrstane zemlje moraju prihvatiti činjenicu da njihova sopstvena bezbednost sada predstavlja za pokret nesvrstanih pitanje od najvećeg značaja. U vreme kada supersile potpuno redefiniiraju svoje međusobne odnose i imajući u vidu način na koji se one odnose prema interesima druge strane u svetu, pokret nesvrstanih se mora pripremiti za te nove okolnosti. Ovaj pokret mora poći dalje od svoje zainteresovanosti isključivo za politiku i ekonomiju, i od odbrane i bezbednosti nesvrstanih nacija učiniti svoj centralni cilj.

Pokret nesvrstanih počeo se u šestoj deceniji razvijati kao pokret za dekolonizaciju. Prioriteti koje su postavili veliki vođi pokreta — Nehru, Naser i Tito — bili su politički i oni su ispravno svoje napore koncentrisali na političku borbu za oslobađanje kolonizovanih nacija. Bio je to period značajnih uspeha i dostignuća pokreta u političkoj sferi. Po završetku te prve faze, najveći deo borbi za oslobođenje u svetu bio je završen, a pokret nesvrstanih postao je sila u međunarodnim odnosima.

Druga faza otpočela je u sedmoj deceniji i trajala je u toku osme decenije. To je bio period u kojem je pokret nesvrstanih bio više ekonomski nego politički pokret.

U devetoj deceniji nastupa treća faza u kojoj je bezbednost postala dominantno pitanje.

Nesvrstavanje je uvek značilo da nacije imaju o sebi odlučujuću reč i da drugi ne određuju njihovu sudbinu. Međutim, nesvrstane zemlje su tek u devetoj deceniji postale dovoljno razvijene i zrele da ovu teoriju primene na rešavanje pitanja sopstvene odbrane i bezbednosti.

Nesvrstane zemlje moraju naći način na koji će se štititi od toga da budu pioni u međusobnim odnosima supersila. One moraju iznaći način na koji mogu s njim živeti (misli se na detant supersila), a da ne budu pod njegovom kontrolom. Pokret nesvrstanih mora zajednički preduzeti razvoj sopstvene bezbednosti i sebe štititi. Ali, moramo se suočiti sa postojećim činjenicama.

Od 1955. godine do danas, unutar zajednice nesvrstanih bilo je veoma mnogo nasilja i napetosti. Nesvrstane zemlje su od tada do-

živele najmanje 78 slučajeva nasilja i napetosti, među kojima je bilo većih ratova, građanskih ratova, konflikata niskog intenziteta, pograničnih ratova i sukoba. Prosečno je bilo više od dva rata ili sukoba godišnje.

U toku tog perioda bili smo 30 puta suočeni s vojnim intervencijama, u kojima je učestvovalo najmanje 10 sila izvan našeg pokreta, pri čemu su te spoljne sile ili stajale na stranu učesnika u oružanim sukobima ili ih neposredno pomagale.

Danas se unutar skoro svakog većeg regiona nesvrstanih, izvan Evrope, vodi ukupno oko 14 ratova. Pored toga, unutar tih regiona sada je u toku oko 15 konflikata niskog intenziteta, mnogi od njih u vidu pograničnih ratova, i u njima učestvuje veći broj nesvrstanih zemalja. U osam većih konflikata između nesvrstanih zemalja angažovale su se i spoljne zapadne ili istočne sile. Uz sve to, broj terorističkih incidenata do kojih dolazi u nesvrstanim zemljama je u porastu, s tendencijom dalje eskalacije da se čak skoro ne može ostvariti tačna evidencija o njima.

## *II Pogled u budućnost*

Ovde smo se okupili da pokušamo povećati svoju uzajamnu saradnju na polju odbrane i bezbednosti, radi odvrćanja rata i nasilja, tako da više ne bude ratova i žrtava. Činjenice pokazuju da još ne možemo da govorimo o saradnji u stvarima kao što su: ocenjivanje pretnje, vojna doktrina, vojna politika, vojne strategije i vojni ciljevi. To govori da ono što za nekoga predstavlja vojnu pretnju može za nekog drugog predstavljati podršku na polju odbrane. To je jedan od fenomena koji u pokretu nesvrstanih postoji još od samog njegovog početka.

Naša dužnost u svemu tome je da nađemo praktične načine za razvoj naše saradnje na polju odbrane i bezbednosti. To je težak zadatak, ali nije nemoguće da se postigne. Želeo bih da sugeriram jedan opšti pravac kojim bismo mogli poći radi svoje pripreme za bolju saradnju: ono što je moguće, a ne ono što je nemoguće, ono što nisu snovi, velike reči i parole. Osnova za to je da znamo više o sebi na polju odbrane i bezbednosti, da otpočnemo neprekidan dijalog i da damo prioritet međusobnim razgovorima pre nego što razgovaramo sa Istokom ili Zapadom — onda kada mislimo da zadovoljimo potrebe svoje odbrane.

### *III Regionalne sposobnosti nesvrstanih*

U toku šeste decenije, u toku tog velikog perioda dekolonijalizacije, nesvrstane zemlje su stajale na jednu ili drugu stranu. U toku ekonomske faze, one su opet stajale na jednu ili drugu stranu. Živeli smo sa svim ratovima i konfliktima, a da bismo to mogli bilo nam je potrebno naoružanje da se s tim ratovima i konfliktima suočavamo. Velike sile su, kao veliki proizvođači naoružanja, dominirale — u velikoj meri — našim odbrambenim sposobnostima, kroz monopole na vojni materijal.

Danas je veliki broj nesvrstanih zemalja postigao takav vojni industrijski potencijal da može proizvoditi za potrebe sopstvene bezbednosti. Sada je došlo vreme da se to pretvori u pravu saradnju u pitanjima bezbednosti. Radi toga da ne bude kontrolisan u toku treće faze, faze nesvrstane odbrane i bezbednosti, pokret nesvrstanih mora sarađivati na polju odbrane i bezbednosti. Možemo otpočeti da se za sopstvenu bezbednost staramo saradnjom na polju vojnog materijala. Glavno pitanje u tome je sledeće: ideologija i vojna privreda moraju biti jedna u odnosu na drugu izolovane, u meri u kojoj to svaka zemlja slobodno prihvata. Koraci ka saradnji na polju bezbednosti unutar pokreta nesvrstanih moraju postati ključni. Zbog toga smo mi danas ovde.

Ovaj proces je već otpočeo. Nesvrstane zemlje sve više smanjuju uvoz naoružanja, sve više ga same proizvode i izvoze ga u druge zemlje, i to ne samo unutar pokreta. Pravi progres će nastati jedino ako nesvrstane zemlje učine zajednički usklađen napor da sarađuju na ovom polju i ako iznađu načine za zajedničku delatnost.

#### *A. LATINSKA AMERIKA*

U latinskoameričkom nesvrstanom regionu u toku je veliki napredak na polju odbrane i bezbednosti. Mada su tamošnje nesvrstane zemlje utrošile u 1984. godini, na primer, 1,27 odsto svog bruto-nacionalnog proizvoda (oko 2,5 milijarde dolara) na uvoz naoružanja, zemlje kao što su Argentina, Kolumbija i Peru proizvode i izvoze naoružanje i vojnu opremu.

##### *1. Argentina*

Argentina predstavlja model moguće saradnje na polju odbrane i bezbednosti među nesvrstanimima u tom regionu. Suprotno tvrdnjama nekih analitičara da vojna industrija te zemlje zadovoljava

pre svega domaće potrebe, Argentina sarađuje sa susjednim nesvrstanim zemljama, zadovoljavajući neke od njihovih potreba za uvozom naoružanja i vojne opreme.

Prema podacima o nabavkama naoružanja, Argentina je u toku ove decenije izvozila naoružanje i vojnu opremu i uvozila ih od svojih suseda u regionu Latinske Amerike. Imala je, takođe, uvozno-izvozne aranžmane i transakcije sa zemljama Bliskog istoka i arapskog regiona, što je jedna forma interregionalne saradnje. Ovakva raznovrsnost doprinosi jačanju saradnje, povećavajući mostove međusobne zavisnosti nesvrstanih.

## 2. Kolumbija i Peru

Kolumbija i Peru su u 1984. godini uvezli naoružanja i vojne opreme u vrednosti od 675, odnosno 210 miliona dolara. Ove zemlje se, takođe, nalaze u procesu razvoja sopstvene baze za proizvodnju naoružanja i vojne opreme. Pored lakog naoružanja, Kolumbija proizvodi, po licencama, patrolne čamce, lake i avione opšte namene (uglavnom civilne).

Peru redovno proizvodi dve vrste fregata, brze patrolne čamce i helikopter *Mi-6*. U periodu 1981—1985. izvezao je naoružanja i vojne opreme u vrednosti od oko 60 miliona dolara.

Saradnja nesvrstanih na polju uvoza i izvoza naoružanja i vojne opreme nesumnjivo predstavlja prvi praktičan korak ka povećavanju uzajamne saradnje na polju odbrane i bezbednosti. Iz činjenica da Argentina, Kolumbija i Peru proizvode naoružanje i vojnu opremu za tržište jasno je da nesvrstane zemlje mogu proširiti sopstvenu uzajamnu zavisnost. Zbog toga je potrebno da jedni o drugima znamo potrebe i mogućnosti.

## B. DOSTIGNUĆA JUGOSLAVIJE

Jugoslavija je od šeste decenije jedna velika regionalna sila. Ona odonda predstavlja blještavo vodeće svetlo za pokret nesvrstanih. Iz dostignuća Jugoslavije svi možemo videti mogućnosti i potencijal angažovane nesvrstanosti u pravcu odbrane i vojnog razvoja.

Raznovrsna i obimna proizvodna baza omogućila je Jugoslaviji da bude na dvanaestom mestu liste svetskih najvećih proizvođača naoružanja.

Istorija i napredak Jugoslavije na polju proizvodnje naoružanja i vojne opreme stvorila je osnovu za mogućnu uzajamnu

saradnju nesvrstanih nacija na polju odbrane i bezbednosti. Pozdravljamo prošle, sadašnje i buduće napore Jugoslavije na ovom polju i ohrabrujemo je da nastavi s podržavanjem napora nesvrstanih ka boljim merama odbrane i bezbednosti za budućnost.

### C. JUŽNA AZIJA

Region južne Azije možda najviše obećava u pogledu saradnje u oblasti proizvodnje naoružanja i vojne opreme, u okviru opšte saradnje na polju odbrane i bezbednosti. Među nesvrstanim zemljama tog regiona, Indija i Pakistan zauzimaju impresivno mesto kao proizvođači naoružanja.

#### 1. Indija

Indija se nalazi na drugom mestu, kao veći proizvođač naoružanja, u grupi od 32 zemlje sveta u razvoju koje proizvode naoružanje.

Vojna proizvodna baza Indije sastoji se od kombinacije domaćeg razvoja naoružanja i njegovog konstruisanja i proizvodnje, i proizvodnje po licencama. Ta proizvodna baza obuhvata proizvodnju sledećeg naoružanja i vojne opreme: lako naoružanje i municija, minobacači, bombe, avionski topovi, brodski i protivavionski topovi, oruđa poljske artiljerije, džipovi, kamioni, oklopni transporteri, tenkovi, minopolagači i minolovci, obalski patrolni čamci, brzi patrolni čamci, fregate, laki lovački avioni, avioni za obuku i protivpobunjenička dejstva, helikopteri, lovački avioni, i motori. Pored toga, Indija proizvodi i protivavionske i protivtenkovske rakete. Ova zemja je od nedavno počela i sa proizvodnjom, po licenci, elektronske opreme.

#### 2. Pakistan

Pakistan je u 1984. godini odvojio oko 6 odsto svog bruto-nacionalnog dohotka za vojne rashode. Sredstva iz tih rashoda bila su utrošena za uvoz naoružanja i za domaću proizvodnju naoružanja i vojne opreme. U grupi od 32 zemlje u razvoju Pakistan je svrstan na 14. mesto kao proizvođač naoružanja i ima kapacitete za proizvodnju nekoliko različitih vrsta naoružanja. Međutim, to je uglavnom licencna proizvodnja, uz uvoz potrebnih većih komponenta.

## D. REGION DALEKOG ISTOKA

Događaji u toku poslednjih nekoliko godina pripremili su region Dalekog istoka za uzajamnu saradnju na polju odbrane i bezbednosti, možda bolje nego bilo koji drugi region koji smo do sada razmatrali. Vojni rashodi zemalja tog regiona su među najnižim među svim nesvrstanim nacijama. Jedan komentator je rekao:

»Mada njihovi vojni rashodi ostaju mali u odnosu na ukupne državne rashode, kvalitet njihovih precizno vođenih oružja izgleda da se, kod mnogih oružanih snaga u tom regionu, nalazi u procesu usavršavanja«. (Goodman, 111)

Pored toga, u ovom regionu se nalazi najveći broj izvoznika naoružanja i on je uspeo da stvori Udruženje nacija jugoistočne Azije (ASEAN). Iako ASEAN, kao organizacija, nije povezan s pokretom nesvrstanih, njegovi ciljevi su slični ciljevima nesvrstanih, ali na regionalnoj, a ne univerzalnoj, osnovi. »Krajnji cilj ASEAN-a je da obezbedi da jugoistočna Azija bude zona mira, slobode i neutralnosti«. (Goodman, 113). Siguran sam da razne zemlje članice našeg pokreta imaju različita mišljenja o politici ASEAN-a, ali ja o njoj ovde govorim samo sa gledišta odbrane i bezbednosti, jer smatram da njegovo iskustvo zaslužuje ozbiljno izučavanje. Ovde iznosim kratku ocenu proizvodnje i sposobnosti za izvoz naoružanja i vojne opreme dve nesvrstane zemlje, kao uzorak za regionalnu saradnju na polju bezbednosti i odbrane.

### 1. Indonezija

Indonezija se sada nalazi u fazi planiranja povećavanja svoje vojne proizvodne baze. Ova zemlja je u 1985. godini uvezla naoružanja u vrednosti od 60 miliona dolara, a iste godine izvezla naoružanja u vrednosti od 5 miliona dolara. Njeni vojni rashodi u 1984. godini iznosili su 3,9 odsto bruto-nacionalnog proizvoda, a u njihovom raspoređivanju težište je na domaćoj industriji naoružanja i vojne opreme.

### 2. Malezija

Malezija proizvodi patrolne brodove i lako naoružanje, za sada po licencama. Vojni rashodi ove zemlje iznosili su 1984. godine oko 5,6 odsto bruto-nacionalnog proizvoda, pri čemu je za uvoz naoružanja bilo obezbeđeno 410 miliona dolara. Ova cifra se u 1985. godini povećala na 450 miliona dolara.

### 3. *Demokratska Narodna Republika Koreja*

Demokratska Narodna Republika Koreja danas raspolaže sposobnostima za proizvodnju različitih vrsta oružja. U 1984. godini, ova zemlja je odvojila oko 10,2 odsto bruto-nacionalnog proizvoda za vojne rashode, a uvezla naoružanja u vrednosti od 80 miliona dolara. U toku te iste godine, ova zemlja je izvezla naoružanja u vrednosti od 380 miliona dolara, što čini 23,8 odsto vrednosti njenog ukupnog izvoza.

Demokratska Narodna Republika Koreja je, posle Jugoslavije, na drugom mestu među nesvrstanim zemljama kao izvoznik naoružanja.

### 4. *Jedno iskustvo za izučavanje*

Regionalna saradnja na polju odbrane i bezbednosti između Indonezije i Malezije, putem ASEAN-a, možda je postala primer za izučavanje od strane drugih regiona. U saradnji na polju odbrane i bezbednosti između nacija grupe ASEAN spada: »zajedničke pogranične patrole, zajedničke vojne vežbe, razmena obaveštajnih podataka i informacija, cirkulacija vojne elite i zajedničko korišćenje objekata za obuku«, kao početak dalje saradnje. (Weatherbee, 165) Budući koraci u okviru međusobne saradnje na polju odbrane i bezbednosti, koje su najavile zemlje članice ASEAN-a, odnose se na standardizaciju sistema oružja, asimilaciju uvoza naoružanja i organizovanje centralnih objekata za tehničko održavanje i opravke. To može predstavljati jedan od budućih ciljeva pokreta nesvrstanih u oblasti odbrane i bezbednosti.

Malezija i Indonezija su primenile izvestan broj aktivnosti koje bi trebalo da razmotrimo. Prvo, izvedene su vojne vežbe, u koje su spadali: »scenariji... za razvoj u svakoj od zemalja«. Drugo, dve zemlje su zaključile sporazum o zajedničkom bezbednosnom delovanju na moru. Treće, Singapur i Malezija su postigli aranžman o uzajamnoj bezbednosti, po kojem su te dve zemlje povezane integrisanim sistemom protivvazdušne odbrane.

Mada NDR Koreja nije članica ASEAN-a, ta zemlja iskazuje veliki potencijal za saradnju na polju odbrane, kroz svoju industriju naoružanja. Pored proizvodnje naoružanja, oružane snage služe u regionima izvan jugoistočne Azije, pokazujući svoju fleksibilnost i mogućnost za izvođenje zajedničkih manevara unutar regionalne i interregionalne saradnje na polju bezbednosti.

## E. ARAPSKE ZEMLJE

Arapski region — koji je geografski tesno povezan sa Srednjim istokom — i dalje je najveći uvoznik naoružanja u svetu. U periodu 1981—1985, učestvovao je sa 49 odsto u ukupnom uvozu naoružanja u svetu. Kako su odbrana i bezbednost sve bitniji u političkim pregovorima arapskih zemalja, pitanje nabavke i proizvodnje naoružanja postaje u istoj meri važno. Ovde bih želeo da iznesem neke od relevantnih činjenica o ovom regionu.

Narastanje uvoza naoružanja u zemlje Srednjeg istoka čini deo opšteg svetskog zaokreta ka prodaji naoružanja državama tzv. trećeg sveta, uključujući tu i nesvrstane države.

Transfer naoružanja na Srednji istok — uključujući tu arapske zemlje — potpuno dominira u okvirima transfera naoružanja iz razvijenih država u zemlje u razvoju. U periodu 1980—1983, predstavljao je 59 odsto transfera iz SAD, 62 odsto transfera iz većih zemalja zapadne Evrope, 40 odsto transfera iz SSSR-a, 58 odsto transfera iz drugih zemalja istočnog bloka, i ne više od 8—12 odsto transfera iz nesvrstanih zemalja.

Prodaja naoružanja zemljama Srednjeg istoka — uključujući tu i arapske zemlje — povećavala se u periodu 1981—1983. po godišnjoj stopi od oko 11,5 odsto. Ta stopa je u tom periodu u svetu razvijenih zemalja bila oko 1,1 odsto, a u svetu u razvoju 7,7 odsto.

Stopa rasta uvoza naoružanja u ovom regionu bila je veća nego u bilo kojem drugom regionu, osim u Latinskoj Americi.

### 1. *Arapska organizacija za industrijalizaciju* (AOI)

Ovu organizaciju su 1975. godine formirale četiri arapske zemlje, kao korak ka povećavanju uzajamne saradnje na polju odbrane i bezbednosti. To su bile: Ujedinjeni Arapski Emirati, Kraljevina Saudi Arabija, Katar i Egipat. Arapska organizacija za industrijalizaciju je uspostavljena u Egiptu, s početnim kapitalom od 1,04 milijardu dolara, radi razvoja zajedničke industrijske baze koja bi mogla obezbediti razvoj i porast modernih vojnih industrija arapskih zemalja. Arapska organizacija za industrijalizaciju ostvarila je, i ostvaruje, neprekidno napredak u postizanju tih ciljeva. Za manje od jedne decenije, postala je u stanju da proizvodi moderno naoružanje i vojnu opremu, kao što su avioni i avionski motori, vođene i nevođene rakete, oklopna vozila, vojna transportna vozila i elektronske instrumente.

## 2. Egipat

Razvoj vojne industrije Egipta otpočeo je 1949. godine. Početak joj je bio ograničen, a zatim je u šestoj deceniji proširen. Polazeći od jasne uverenosti u nezavisnost, nesvrstavanje i kolektivnu saradnju u spoljnoj politici, Egipat je pristupio izgradnji realistične i jake vojne proizvodne baze. Otpočeo je da gradi vojne fabrike, sve do 1975. godine, kada je počela regionalna saradnja na polju vojne industrije, učešćem u Arapskoj organizaciji za industrijalizaciju.

Mada je Egipat jedan od uvoznika on je i izvoznik naoružanja. U 1984. godini izvezaio je naoružanja i municije u vrednosti od oko 200 miliona dolara. U periodu 1977—1985, izvezaio je naoružanja u ukupnoj vrednosti od 790 miliona dolara, što čini 3,5 odsto vrednosti ukupnog izvoza zemlje u tom periodu. Izvoz naoružanja zasniva na domaćoj proizvodnji. Izvozi uglavnom lako naoružanje, oklopne transportere i municiju. Izvoz je usmerio pre svega na arapski, nesvrstani i islamski svet, u duhu povećavanja uzajamne saradnje na polju odbrane i bezbednosti.

## *IV Praktični prvi koraci ka uzajamnoj saradnji na polju odbrane i bezbednosti*

Navedeni pregled i ocena sposobnosti nesvrstanih zemalja za proizvodnju i izvoz naoružanja i vojne opreme nikako ne treba da znači da se samodovoljnost u toj oblasti lako može postići u bliskoj budućnosti, već da domaća proizvodnja naoružanja služi zadovoljavanju dela potreba nesvrstanih zemalja u domenu odbrane i bezbednosti, izgradnji temelja za uzajamnu saradnju i ponovnom naglašavanju nezavisnosti nesvrstanih oslanjanjem na sopstvene resurse.

U 1984. godini ukupni vojni rashodi nesvrstanih zemalja iznosili su 140 milijardi dolara. Ovo predstavlja prosek od 7,4 odsto ukupnog bruto-nacionalnog dohotka nesvrstanih zemalja. Ovakav nivo vojnih rashoda je znatno visok u poređenju sa 5,1 odsto u zemljama NATO ili 10,7 odsto u zemljama Varšavskog ugovora, kada se ima u vidu naša ogromna odgovornost u oblasti ekonomskog razvoja naših zemalja.

U uslovima takvih relativno visokih vojnih rashoda i isto tako bitno važnih društvenih potreba unutar zajednice nesvrstanih, potrebno je da otpočnemo sa preduzimanjem pozitivnih mogućnih

koraka ka integrisanju naših napora na polju odbrane i bezbednosti. Kao što se vidi, nesvrstane zemlje imaju značajnu bazu za proizvodnju naoružanja. To još nije dovoljno, a u pogledu nekih većih sistema oružja i opreme samodovoljnost je daleki cilj. Međutim, sa svojim postojećim sposobnostima, mogli bismo otpočeti da sarađujemo putem nekih jednostavnih formi i načina.

### 1. *Banka podataka*

Neki od vas se, s pravom, neće složiti sa svim ciframa i statističkim podacima. To je greška svih nas, jer pokret nesvrstanih nema bazu podataka. Moramo uspostaviti i razviti jednu banku podataka, koja će služiti kao pregled iz oblasti naoružanja i vojne opreme nesvrstanih zemalja.

### 2. *Uspostavljanje instituta za saradnju nesvrstanih na polju bezbednosti i odbrane*

Potreba izučavanja regionalne odbrane i bezbednosti često se zapostavlja. Međutim, koordinacija studija unutar naše zajednice nesvrstanih još je važnija. Stvaranje jednog instituta u kojem se ovakva koordinacija može obavljati omogućila bi postojanje potrebnog foruma za razmenu ideja o mnogim važnim temama i pitanjima.

Mogla bi se razmatrati pitanja bezbednosti. U njih bi mogli spadati analiziranje i upoređivanje raznih regionalnih i interregionalnih vojnih strategija nesvrstanih zemalja. Mogle bi se analizirati i vojne doktrine i politike da bi učesnici bolje shvatili uzajamne stavove o odbrani. Na kraju bi se mogle vršiti studije programa razvoja vojnih snaga zemalja učesnica, koje bi činile osnovu za regionalnu saradnju na polju odbrane.

U aktivnosti instituta mogli bi spadati i seminari za vojne stručnjake i naučnike, na kojima bi se mogle razmenjivati i usvajati najnovije ideje o bezbednosti, odbrani i vojnoj strategiji. Važan metod za omogućavanje i usavršavanje tog procesa razmene mišljenja i iskustava bio bi i razrada scenarija pretnji po bezbednost, koji bi doprineli ispravnijem prilazu u ocenjivanju regionalnih pretnji i razvijanju koordiniranih reagovanja na te pretnje.

Rezultati tih aktivnosti stavljali bi se na raspolaganje zainteresovanim nesvrstanim zemljama i članovima instituta. Jednom publikacijom, možda pod nazivom »Žurnal pokreta nesvrstanih o odbrani i bezbednosti«, koji bi institut objavljivao tromesečno, stručnjaci, naučnici i ostali učesnici saopštavali bi svoje ideje i

mišljenja. U tom žurnalu bi se objavljivao i program rada instituta, planirane vojne izložbe, rezultati seminara i najnovije analize regionalnih konflikata.

### *3. Izložba naoružanja u glavnom gradu neke nesvrstane zemlje*

Izložba u glavnom gradu neke nesvrstane zemlje, na kojoj bi bili izloženi najnoviji proizvodi vojne industrije, kako domaći tako i proizvedeni ili kupljeni od drugih nesvrstanih zemalja, omogućavala bi zajednici nesvrstanih da konkretno vidi i posmatra napredak uzajamne saradnje na polju odbrane. Ova izložba bi se mogla svake dve do tri godine održavati u glavnim gradovima raznih nesvrstanih zemalja. Tada bi vojni stručnjaci mogli slobodno razmatrati svoj napredak, svoje teškoće, i postavljati osnove svojih planova za buduću saradnju u naporima na proizvodnji i usvajanju vojne tehnologije. To je praktičan način da se međusobno bolje poznamo.

### *4. Saradnja u oblasti proizvodnje naoružanja*

Pomoću informacija sadržanih u banci podataka, zemlje mogu, takođe, biti povezane radi regionalne ili interregionalne saradnje u oblasti proizvodnje naoružanja. Veliki deo proizvodne baze u nesvrstanom svetu, sa malobrojnim izuzecima, radi na osnovu licenci, što znači da se veliki deo sklopova i tehnologije mora uvoziti. Međutim, u svakom od razmatranih regiona postoje zemlje čija su industrijska baza i infrastruktura dovoljno razvijeni da mogu otpočeti s domaćom proizvodnjom. Analitičari to nazivaju »potencijalnom bazom za proizvodnju naoružanja«.

### *5. Uzajamna obuka u tehničkom održavanju*

Saradnja u oblasti proizvodnje naoružanja pruža još jedan važan potencijal za regionalnu bezbednost. Oblast tehničkog održavanja i obuke u servisiranju naoružanja i vojne opreme jedna je od najbitnijih i zato je krajnje opasno ako se zapostavi. Minimalan broj osoblja potreban za tehničko održavanje i opravke naoružanja i vojne opreme često je prevelik, a neke zemlje u njemu oskudevaju. Ta oblast je za nesvrstane od bitne važnosti, jer je naš vojni arsenal često kombinacija naoružanja i vojne opreme različitog porekla. Stoga, osoblje za tehničko održavanje i servisiranje naoružanja i vojne opreme mora raspolagati velikim znanjem i biti obučeno za rad sa raznolikim naoružanjem i vojnom opremom.

## Bibliografija

- Burton, John W., *Global Conflict, the Domestic Sources of International Crisis* (Globalni konflikt, domaći izvori međunarodne krize), Brighton, Brighton, Sussex: The Harvester Press Publishing Group, 1984.
- World Military Expenditures and Arms Transfers, 1986* (Svetski vojni rashodi i transfer naoružanja, 1986), Washington, D. C.: US Arms Control and Disarmament Agency, 1987.
- Goodman, Allan E., *Trends, Participants, and Prospects in Asia* (Trendovi, učesnici i perspektiva u Aziji), u: J. S. Mehta (priredivač), *Third World Militarization, A Challenge to Third World Diplomacy* (Militarizacija trećeg sveta — izazov za diplomatiju trećeg sveta), Austin, Texas: The University of Texas, 1985.
- Institut fuer Friedensforschung und Sicherheitspolitik, *Transnational Transfer of Arms Production Technology* (Transnacionalni transfer tehnologije proizvodnje naoružanja), Hamburg, The University of Hamburg, 1980.
- Jones, Rodney, *India: Defense Policy, Modern Weapons, and Regional Power* (Indija: politika odbrane, moderna oružja i regionalna moć), u: Rodney Jones i Steven Hildreth (priredivači), *Emerging Powers* (Sile koje nastaju), New York: Praeger, 1986.
- Kegly Jr., Charles W. and Wittkopf, Eugene R., *World Politics, Trend and Transformation* (Svetska politika, trend i transformacija), New York: St. Martin's Press, 1985.
- Kohn, George C., *Dictionary of Wars* (Rečnik ratova), New York: Facts on File Publications, 1986.
- Luard, Evan, *Superpowers and Regional Conflict* (Supersile i regionalni konflikti), *Foreign Affairs*, Vo. 64, br. 5, 1986.
- Malone, Joseph E. i Petersen, J. E., *Egypt: Mainspring of Arab Power* (Egipat: glavni faktor arapske moći), u: Rodney Jones i Steven Hildreth (priredivači), *Emerging Powers* (Sile koje nastaju), New York: Praeger, 1986.
- Al-Mashat, Abdul-Monem M., *National Security in the Third World* (Nacionalna bezbednost u Trećem svetu), Boulder, Colorado: Westview Pres, 1985.
- The Military Balance, 1987—1988*. London: The International Institute for Strategic Studies, 1987.
- Perry, Williams, *Argentina: Regional Power Overstretched* (Argentina: prenapregnuta regionalna sila), u: Rodney Jones i Steven Hildreth (priredivači), *Emerging Powers* (Sile koje nastaju), New York: Praeger, 1986.
- Said, Abbd El-Moneim, *The Arabs and World Technology* (Arapi i svetska tehnologija), *The Arab Journal of International Studies*, Vol. I, br. 1, 1988.
- Sivard, Ruth Leger, *World Military and Social Expenditures, 1987—1988* (Svetski vojni i društveni rashodi, 1987—1988), Washington, D. C.: World Priorities, 1987.
- Tuomi, Helena i Vayrynen, Raine, *Transnational Corporations, Armaments, and Development* (Transnacionalne korporacije, naoružanje i razvoj), New York: St. Martin's Press, 1982.
- Weatherbee, Donald E., *Indonesia: A Waking Giant* (Indonezija: džin koji se budi), u: Rodney Jones i Steven Hildreth (priredivači), *Emerging Powers* (Sile koje nastaju), New York: Praeger, 1986.
- Richard L. Jackson, *The Non-aligned, the UN and the Superpowers* (Nesvrstani, OUN i supersile), New York: Praeger.
- Power F. Paul, *Neutralism and Disengagement* (Neutralizam i dezangažovanje), New York: Scribner Research.
- Studije AOI — CAIRO-EGYPT 1987.
- Ministarstvo za vojnu proizvodnju — studije 1987. — Kairo.